

Z Á V Ě R

Vyživovací povinnost rodičů k dětem a vyživovací povinnost dětí k rodičům vykazují akcesorickou povahu ve vztahu k hlavnímu rodinněprávnímu vztahu. Práva a povinnosti vyvěrající z dotčených právních institutů jsou převážně osobního charakteru s aspekty práv majetkových.

Stávající právní úprava vzájemné vyživovací povinnosti mezi rodiči a dětmi je z hlediska normotvorby založena na koncepci tzv. „kondicionálně otevřené právní normy“. Mám za to, že právě dotčené vztahy rodinného práva vyžadují individuální posuzování konkrétních skutkových okolností případu, a to zejména pro jejich zmíněnou akcesorickou povahu. Při nastavení kritérií rozsahu práv a povinností si nelze vystačit s formální spravedlností, kterou adresátovi právní normy nabízí tzv. „objektivizace výživného“. Formální spravedlnost je totiž vyčerpána dosažením předvídatelnosti a právní jistoty soudního rozhodnutí, přičemž na oprávněný subjekt dopadá její negativní důsledek v podobě paušalizace výživného.

V tomto kontextu kladu důraz na odlišný charakter institutů sociálního zabezpečení ve vztahu k vzájemné vyživovací povinnosti mezi rodiči a dětmi. Zatímco např. objektivizace výše sirotčího důchodu, dílem fixní částkou a dílem procentuální měrou odvíjející se od příjmů původního živitele, je justifikována tím, že se jedná o výplatu dávky z veřejných financí, přijetí objektivizace na bázi vyživovací povinnosti mezi rodiči a dětmi by znamenalo rezignaci zákonodárce na komplexní postihnutí osobního charakteru práv a povinností právního vztahu, respektujeme-li, že výživné představuje instrument přednostního zajištění potřebného člena rodiny uvnitř jeho rodiny.

Při vyslovení existence vyživovací povinnosti sehrává zásadní roli systém dobrých mravů, jako extralegální hodnotový systém, který vystupuje v pozici korektora jinak pozitivním právem povolených vztahů, jejichž tolerování je však nepřijatelné z určitých důvodů založených na konsensu společnosti. Na úrovni vzájemné vyživovací

povinnosti mezi rodiči a dětmi je za chování *contra bona mores* považováno jednání významně záporné kvality jinak oprávněné osoby, nikoliv jednání osoby odlišné.

Vyživovací povinnost rodičů k dětem se v relaci k ostatním vyživovacím povinnostem vymezuje prioritním postavením a je ovládána zásadou plné participace dítěte na aktuální životní úrovni rodiče. Vztah mezi ostatními vyživovacími povinnostmi navzájem je odvislý od zákonného stanovení rozsahu výživného, přičemž, je-li dítě k rodiči povinno výživou, pak je povinno k poskytování výživy v rozsahu zajišťujícím doplnění deficitu životní úrovni rodiče do výše „slušné výživy“.

Případy tzv. „plnění vyživovací povinnosti za jiného“, které se mohou vyskytnout zejména v souvislosti s paternitními spory, je třeba subsumovat pod svébytný institut vtělený do § 101 ZOR, nikoliv pod skutkové podstaty bezdůvodného obohacení občanského práva, což z pohledu historického výkladu podtrhuje koncepci rodinného práva jako samostatného právního odvětví.

Lze konstatovat, že zatímco judikatura ve věcech výživného ve prospěch dětí je uspokojivého rozsahu, judikatura ve věcech výživného ve prospěch rodičů se vyskytuje sporadicky. Důvody tohoto stavu leží v rovině sociální. Rodič se stává potřebným v postproduktivním věku, kdy i přes svoji potřebnost mnohdy neuplatňuje nárok soudní cestou. Z nastíněného důvodu nelze přeceňovat vypovídací hodnotu absence judikatury jako ukazatele fungování rodinných vazeb, jedná se o ukazatel spíše zavádějící.

Co se týče procedurální otázky vzájemné vyživovací povinnosti mezi rodiči a dětmi, je třeba mít na zřeteli, že procesní právo je obecně nástrojem realizace hmotného práva a nesmí být samo sobě účelem. Procesní právo nemá klást překážky na cestě realizace hmotného práva, nýbrž by mělo umožnit cestu co nejkratší. Vzhledem k uvedenému vnímám snahu představitelů justice o zavedení tzv. „odklonů standardního řízení“ (zejména mediace) ve věcech výživného jako plně důvodnou.

Rodinné právo se nachází v období kulminujících snah o rekodifikaci soukromého práva. Je zřejmé, že pojetí rodinného práva jako samostatného právního odvětví existujícího vedle občanského práva je překonáno. Dle tezí základní koncepce rekodifikace budou zachovány stávající instituty a interpretační pravidla výživného (zejména není uvažováno s legislativními definicemi), přičemž bude posílena ochrana práv nezletilého dítěte. Je na zákonodárci, aby zvolil při plnění mezinárodních a ústavních závazků státu přiměřenou míru podpory a ochrany rodiny, která nebude příčinou takového kritického přístupu právní teorie, jaký je reprezentován následujícím výrokem tvůrce základní koncepce rekodifikace soukromého práva: „...není důvod pro vyčleňování rodinného práva z kruhu práva občanského, jako spíše ke kladení otázky, zda snad paternalistické tendence v rodinném právu vůbec a místy i přebujelé státní slídilství není jedním z akceleratorů celkové krize moderní rodiny.“²¹⁷

217 ELIÁŠ, K., ZUKLÍNOVÁ, M.; Principy a východiska nového kodexu soukromého práva. 1. vyd. Praha: Linde 2001, s. 28